

Emilija Ljutić¹

Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet

UDK
050ANALIZE"2013/..."
050ГЕHEΠO"2002/..."
141.72(498)
141.72(497.11)

UREDNIČKA I IZDAVAČKA POLITIKA U FEMINISTIČKIM ČASOPISIMA: KOMPARATIVNA ANALIZA ČASOPISA ANALIZE I GENERO

APSTRAKT U radu se porede dva feministička časopisa: *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* (2013–) i *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture* (2002–) u cilju istraživanja odnosa između feminističkih časopisa i njihovih institucionalnih okvira, pre svega nevladinih organizacija i univerziteta. Zatim, rad se bavi predstavljanjem dominantnih tematskih i problemskih sadržaja u ovim časopisima, kao i razmatranjem okolnosti koje su doprinele njihovom razlikovanju. U prvom delu rada skicirani su konteksti u kojima su se konstituisale feminističko-teorijske aktivnosti u Rumuniji i Srbiji. U drugom delu teksta predstavljaju se osnovne odlike Društva za feminističku analizu AnA (Societatea de Analize Feministe AnA), kao i oba perioda izlaženja časopisa *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies*. Zatim, prikazuju se osnovne odlike Centra za ženske studije u Beogradu, uz kratak osvrt na osnovna obeležja časopisa *Ženske studije: časopis za feminističku teoriju* (1995–2002), a potom i odlike časopisa *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture*. Centralni deo rada čini problemska analiza sadržaja časopisa *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* i *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture*. U zaključku se ukazuje na povezanost promena u tematskim i uređivačkim politikama oba časopisa sa promenama u visokom obrazovanju i širem društvenom kontekstu.

Ključne reči: časopis *Genero*, časopis *Analize*, feministička periodika, studije roda, neformalno obrazovanje, visoko obrazovanje

1 E-mail: emilijaljutic09@gmail.com

UVOD

Tema rada jeste komparativna analiza dva feministička časopisa, *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* (2013–) i *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture* (2002–), koji su nastali u drugačijim kontekstualnim okvirima, ali se mogu uočiti i izvesne sličnosti. *Analize* i *Genero* nastaju u periodima krize i dubokih društveno-političkih promena, pri čemu je rumunski kontekst obeležen iskustvom represivnog komunističkog režima Nikolaja Čaušeskua, dok je jugoslovenski, odnosno srpski kontekst, oblikovan iskustvom socijalističkog društvenog uređenja i raspada zajedničke države. U radu se poredi odnos ovih časopisa sa institucijama, dominantnim problemima kojima se bave, kao i okolnostima koje su dovele do razlike u njihovim fokusima. Rad je usmeren na tri međusobno povezana aspekta. Prvo, ispituje se odnos između feminističkih časopisa i institucija, pre svega nevladinih organizacija i univerziteta. Oba časopisa nastaju pod okriljem nevladinih organizacija, pri čemu je posebno značajna promena izdavača *Genera* u jednom trenutku njegovog izlaženja. Drugo, analiziraju se ključni problemi na koje se časopisi fokusiraju u rumunskom i srpskom kontekstu. Treće, problemskim poređenjem sadržaja časopisa razmatraju se razlike u njihovim tematskim fokusima, koje se tumače kao rezultat specifičnih institucionalnih i društvenih okolnosti, kao i konkretnih uredničkih odluka.

KONTEKST

Feminističko-teorijska aktivnost u Srbiji i Rumuniji podudara se sa prelomnim trenucima u širem društveno-političkom kontekstu ove dve zemlje. Ipak, osnove feminističko-teorijskih znanja u Srbiji postavljene su nešto ranije i vezuju se za specifičan datum. Radi se o oktobru 1978. godine, kada je održan prvi međunarodni feministički skup u istočnoj Evropi po imenu „Drug-ca žena: žensko pitanje, novi pristup?“, na inicijativu Žarane Papić, uz podršku Dunje Blažević i Jasmine Tešanović (cf. Lukić 2018). Sledeći značajan događaj za razvoj feminističke teorije je osnivanje Centra za ženske studije. Rad Centra započinje u kontekstu ratova devedesetih godina, što ga od samog početka pozicionira na antiratnu, antinacionalističku i

feminističko-aktivističku liniju (CŽS 2012, 13,14). U tom trenutku u zemlji atmosfera je sledeća:

„Same društvenopolitičke okolnosti, pre svega blizina rata, izazivale su strah, zabrinutost ili potpunu apatiju. Takva atmosfera je učinila da aktivnosti Centra postanu pribežište za polaznice i predavačice. Rad na novoj teorijskoj perspektivi, preispitivanje starih ‘istina’ iz novog ugla, naglasak na pravu na različitost – sve je to davalo snažan psihološki podstrek i ulivalo toliko potreban optimizam. Osećaj da se i dalje, uprkos svemu, događa nešto pozitivno, svakako je bitno uticao na razvoj Centra” (Dojčinović 1998, 209).

U Rumuniji, razvoj feminističkih, ženskih i studija roda tesno je povezan sa padom autoritarne vlasti Nikolaja Čaušeskua 1989. godine. Tokom četiri decenije komunističkog perioda (1947–1989) načelno je promovisana ženska emancipatorska politika, međutim takva da ne izlazi iz strogih okvira državne ideologije. U Čaušeskuovom režimu, u okviru stroge pronatalne politike, abortus je bio zakonski zabranjen, a sredstva kontracepcije nedostupna, zbog čega su i abortus i kontracepcija bili dostupni na crnom tržištu i kroz ilegalne prakse, koje su često imale smrtonosne posledice po žene (Kligman 1992, 405). Stoga je nakon pada režima 1989. godine jedno od prvih pokrenutih pitanja bilo pravo na abortus (Bucur 2021, 393). Narednu deceniju obeležile su male pobeđe na polju feminističke politike, poput pojave prvih nevladinih organizacija koje su se bavile feminističkim pitanjima, ali se suštinski položaj žena nije značajno promenio (Gal and Kligman 2012, 16). U ovakvoj društveno-političkoj situaciji nastalo je Društvo za feminističku analizu AnA 1993. godine, a potom pod okriljem ovog društva i časopis *AnaLize: The Journal for Feminist Studies* (1998–2002).

U radu ću predstaviti nastanak Društva za feminističku analizu AnA, kao i osnovne podatke o prvom i drugom periodu izlaženja časopisa *AnaLize: The Journal for Feminist Studies* (1998–2002), odnosno *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* (2013–). Zatim ću opisati osnivanje Centra za ženske studije u Beogradu, uz kratak osvrt na izlaženje časopisa *Ženske studije: časopis za feminističku teoriju* (1995–2002), budući da se radi o prethodniku časopisa *Genero*. U daljem tekstu biće predstavljene osnovne odlike prve serije časopisa *Genero: časopis za feminističku teoriju* (2002–

2008), kao i druge serije *Genera: časopisa za feminističku teoriju i studije kulture* (2008–). Centralni deo rada jeste problemska analiza sadržaja časopisa *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* (2013–) i *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture* (period 2002–).² Na kraju, izvode se zaključci o sličnostima i razlikama u tematskim i problemskim usmerenjima ova dva časopisa.

DRUŠTVO ZA FEMINISTIČKU ANALIZU ANA

Društvo za feminističku analizu AnA (Societatea de Analize Feministe AnA) predstavlja nezavisnu nevladinu organizaciju formalno osnovanu 1993. godine, čiji su počeci, međutim, vezani za period posle revolucije 1989. godine.³ Prema navodima jedne od osnivačica društva, Laure Grünberg (Laura Grünberg), Društvo je bila prva organizacija u Rumuniji čije je delovanje bilo usmereno na razvoj feminističke teorije i studija roda. Organizacija je uvela prve programe obuke za rodnu senzibilizaciju, prve uvodne kurseve iz feminizma i rodnih studija, a članice Društva su učestvovala u pokretanju prvog master programa iz studija roda u okviru Nacionalne škole političkih nauka i javne administracije (Școala Națională de Studii Politice și Administrative, SNSPA) u Bukurešu (Grünberg 2008, 141, 142).

Osnovni cilj Društva bio je „stvaranje kritične mase žena koje se bave feminizmom, iz koje bi proizašle informisane, kompetentne i posvećene aktivistkinje” (Grünberg 2008, 141, 142). Posebna vrednost Društva ogleda se u njegovoj ulozi spona između feminističke teorije razvijane u okviru visokoobrazovnih institucija i aktivističkog rada feministkinja u Rumuniji (Grünberg 2008, 142). Ova povezanost ogledala se u sprovođenju direktnih akcija, poput širenja informativnih materijala, uređivanja novina *La Foișor*

2 Analiza je u oba slučaja vremenski ograničena na najnovije brojeve dostupne u trenutku izrade rada, zaključno sa 2024. godinom u slučaju časopisa *Genero* i 2025. godinom u slučaju časopisa *Analize*.

3 Nadimak AnA vodi poreklo od rumunske narodne legende o Ani zidara Manolea (Ana meșterului Manole). Prema legendi, Manole je morao da zazida svoju trudnu ženu Anu u zidove manastira, budući da je jedino žrtva njegove žene mogla da spreči obrušavanje zidova i izgradnju manastira. Nadimak AnA takođe ukazuje na dihotomiju AnonA (Grünberg 2008, 67).

i organizovanja javnih razgovora. Paralelno sa ovim vidom aktivnosti, u okviru Društva realizovana su istraživanja, tematske studije i objavljena su specijalna izdanja časopisa (Grünberg 2008, 143). U tom smislu, društvo za feminističku analizu AnA predstavljalo je specijalizovanu medijateku koja je nudila tematske bibliografije, pristup internetu, profilne filmove, kontakte i partnerstva sa sličnim bibliotekama i centrima u Evropi. Zatim, Društvo je funkcionisalo kao škola koja nudi vaninstitucionalno/neformalno feminističko obrazovanje kroz organizovanje kurseva i obuka, omogućavajući studentkinjama i studentima različitih fakulteta obavljanje stručne prakse. Istovremeno, služilo je kao resursni centar za razvoj lokalnih i međunarodnih projekata povezanih sa ženskim pokretom i kao izdavačka kuća koja je pokrenula i uređivala specijalizovani časopis, stručne monografije, tematske brošure, biltene i bibliografije (Grünberg 2008, 144). Jedno od važnijih postignuća u izdavačkoj delatnosti Društva jeste osnivanje prvog časopisa o feminističkoj teoriji *AnaLize: The Journal for Feminist Studies*.

PRVI PERIOD IZLAŽENJA ČASOPISA ANALIZE: THE JOURNAL FOR FEMINIST STUDIES (1998–2002)

Časopis *AnaLize: The Journal for Feminist Studies* osnovan je 1998. godine i predstavlja prvi časopis o feminističkoj teoriji u Rumuniji. *AnaLize* uglavnom izlazi tri puta godišnje (poslednja dva broja, 2001. i 2002. godine, izlaze jednom godišnje) (cf. *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* n.d.). Glavna urednica u svih četrnaest brojeva je Laura Grinberg, dok se ostatak uredništva menjao. Uredništvo prvog broja čine: Kristina Kartaresku (Cristina Cărtărescu), Laura Grinberg, Mara Marin (Mara Marin), Mihaela Miroju (Mihaela Miroiu) i Mihaela Rabu (Mihaela Răbu).

AnaLize je „namenjen popularizaciji feminističkih koncepata i rodno senzitivnog mišljenja, kao i podršci u profesionalizaciji javnog diskursa o potrebama žena i rodnoj ravnopravnosti”, kako je istaknuto na sajtu časopisa (cf. *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* n.d.). U periodu od 1998. do 2002. godine izašlo je četrnaest brojeva od kojih su skoro svi tematski određeni. Tokom ovog perioda, časopis donosi sledeće teme: ANAthema (3/3), feminizam i teologija (4), žene i zajednica (5), majčinstvo – mitovi i stvarnost (6), žene i njihova tela (8), od Pekinga do Njujorka. Petogodišnji

bilans (9), žene i njihovi „poslovi” (10), humor kod, o i od strane žena (11) i broj o „evropskim integracijama” (12). U prvom periodu izlaženja, sadržaj *AnaLize*-a bio je pretežno na rumunskom jeziku i dostupan u štampanom izdanju. Časopis pretežno objavljuje originalne tekstove i eseje, a stalne rubrike su sledeće: „EditoriAna”, „Studije”, „Mladi glasovi”, „Oikoumene”, „Info”, „Pro-Femina”, „Ne(obične) karijere”, „Životne priče”, „Filmska hronika” i „Bibliografija”. *AnaLize* prestaje sa izlaženjem od 2002. godine, a petnaesti broj, odnosno prvi broj drugog perioda, objavljen je 2013. godine pod novim nazivom *Analyze – Journal of Gender and Feminist Studies*.

DRUGI PERIOD IZLAŽENJA ČASOPISA ANALIZE – JOURNAL OF GENDER AND FEMINIST STUDIES (2013–): OSNOVNI PODACI

Nakon decenijskog prekida izlaženja časopisa, 2013. godine objavljen je prvi broj nove serije pod nazivom *Analyze – Journal of Gender and Feminist Studies*. Časopis izlazi dva puta godišnje, sa odstupanjima u 2013, 2021, 2022, 2023 i 2025. godini, kada izlazi jednom godišnje. U novoj fazi izlaženja dolazi do promene uredništva, pri čemu na mestu glavne urednice ostaje Laura Grinberg, a uredništvu se pridružuju Dijana Elena Neaga (Diana Elena Neaga) i Valentin Kvintus Nikolesku (Valentin Quintus Nicolescu). Takođe, časopis menja uređivačku politiku, osnovne ciljeve i podnaslov. Treba posebno istaći podatak da je od osnivanja do danas glavni i jedini izdavač *Analyze*-a neprofitna i nevladina organizacija Društvo za feminističku analizu AnA.

Analyze – Journal of Gender and Feminist Studies izlazi u značajno drugačijim okolnostima na polju feminističkih studija i studija roda nego njegov prethodnik. Tokom ovog perioda u Rumuniji su uspostavljeni master i doktorski programi iz rodnih studija i feminizma, sprovedena su rodno osetljiva istraživanja, a feministički pokret karakteriše višegodišnji aktivistički rad. Dodatno, Rumunija je 2007. zvanično postala članica Evropske unije, čime se obavezala na političke i pravne obaveze po pitanju rodne ravnopravnosti. Principi takozvanog „urodnjavanja” znanja (*gender mainstreaming*) Evropske unije imali su veliki značaj za razvoj politika rodne ravnopravnosti u različitim društvenim oblastima, ali ne nužno i na razvoj feminističkih studija i studija roda.

U programskom uvodniku časopisa, koji potpisuje Laura Grinberg, navodi se da je glavni razlog za ponovno pokretanje časopisa potreba za stvaranjem prostora namenjenog sistematskom promišljanju roda (cf. Grünberg 2013, 1). Iz tog razloga, časopis *Analize – The Journal of Feminist and Gender Studies*, počev od petnaestog broja, jeste onlajn recenzirani međunarodni časopis, otvorenog pristupa (*open access*), koji ima za cilj da

„u javni prostor unese nove ideje i saznanja iz oblasti rodnih i feminističkih studija, kao i da doprinese rodnoj perspektivi u društvenim, ekonomskim, kulturnim i političkim diskursima i praksama u vezi sa savremenom lokalnom, nacionalnom, regionalnom i međunarodnom stvarnošću” (Grünberg 2013, 1).

Časopis je namenjen studentkinjama i studentima postdiplomskih studija, kao i stručnjacima i stručnjakinjama iz oblasti studija roda sa prostora Rumunije, Centralne i Jugoistočne Evrope. Skoro svi radovi u časopisu objavljeni su na engleskom jeziku u cilju lakšeg uspostavljanja međunarodne saradnje. *Analize* objavljuje studije, eseje (*position papers*), studije slučaja, gledišta (*viewpoints*) i recenzije knjiga (*ibid.*). Časopis nastoji da održi vezu sa aktivizmom, stoga se od autorki i autora zahteva „angažovana kritička analiza razvijena sa implicitnom i eksplicitnom namerom da se predlože konkretne mere i akcije, za realizaciju, a zašto da ne, i za promenu” (*ibid.*). O tome svedoče zasebni odeljci na sajtu časopisa kao što su „Laboratorija ideja, slika, alata za istraživanje rodno obeleženog (*gendered*) sveta”, „AnAStories za deljenje životnih iskustava i životnih priča”, kao i odeljci za vesti i pregled štampe (*ibid.*).

CENTAR ZA ŽENSKÉ STUDIJE

Godinu dana pre osnivanja Društva u Rumuniji 1993. godine, počeo je sa radom Centar za ženske studije u Beogradu, na inicijativu beogradske feminističke grupe „Žena i društvo” (Centar za ženske studije 2002, 12). Prva decenija rada Centra odvijala se u kontekstu ratova devedesetih godina. U takvoj društveno-političkoj situaciji, Centar se, u skladu sa svojim emancipatorskim ciljevima, jasno politički odredio kao projekat protiv rata i na-

cionalizma, ukorenjen u feminističkoj aktivističkoj inicijativi (Centar za ženske studije 2002, 12, 13).

Reč je o interdisciplinarnom obrazovnom projektu koji se sastojao iz predavačkog, istraživačkog i izdavačkog rada u čijem središtu su bila „pitanja roda, seksualnosti, etniciteta, rase, klase” (ibid., 14). Drugim rečima, Centar je

„otvoreni, alternativni ženski projekat u okviru kojeg se teorijski promišljaju i kritički analiziraju bitne odrednice ženske situacije. Formiran je kao nevladina organizacija koja je od početka integralni deo mreže ženskih grupa u Beogradu” (Dojčinović 1998, 207).

Osnivačice Centra za ženske studije i članice prvog Saveta Centra bile su Marina Blagojević, Neda Božinović, Biljana Dojčinović, Sonja Drljević, Daša Duhaček, Jasmina Lukić, Lepa Mladenović, Zorica Mršević, Žarana Papić, Slavica Stojanović i Jasmina Tešanović (Centar za ženske studije 2012, 114). U martu 1992. godine održan je prvi predavački kurs u Centru, u organizaciji Sonje Drljević i Daše Duhaček, što je označilo početak uključivanja teorijskih znanja u već postojeći aktivistički rad.

Aktivnost Centra bila je prevashodno usmerena na predavački rad, koji se može podeliti u dve faze. U prvoj fazi, obeleženoj ratnim dešavanjima, predavački program je bio usmeren na širenje znanja o osnovnim pojmovima feminističke teorije i istorijatu feminističkog pokreta, dok je u drugoj fazi oblikovan u skladu sa osnovnim ciljem Centra, institucionalizacijom studija roda i njihovim uključivanjem u akademski prostor (Centar za ženske studije 2002, 19). Centar za ženske studije započeo je sa radom kao izvanakademska institucija sa namerom „da proizvodi žensko znanje i da to znanje legitimiše na akademskom nivou” (Lukić 2018, 146). Ova dugoročna strategija postignuta je osnivanjem Centra za studije roda i politike na Fakultetu političkih nauka (Centar za ženske studije 2012, 14). Izdavačka delatnost Centra usko je povezana sa njegovom primarnom aktivnošću, to jest sa predavačkim programima, teorijskim i akademskim radom (Lončarević 2013, 142). Jedan od ključnih poteza u izdavačkoj delatnosti CŽS jeste i izlaženje naučnog časopisa *Ženske studije: časopis za feminističku teoriju* u periodu od 1995. do 2002. godine.

ŽENSKÉ STUDIJÉ: ČASOPIS ZA FEMINISTIČKU TEORIJU (1995–2002)

Časopis *Ženske studije* prvi put je objavljen 1995. godine i pod tim naslovom izlazi do 2002. godine. Glavna i odgovorna urednica u periodu od 1995. do 2000. godine bila je Jasmina Lukić, a u poslednja tri broja (11/12, 13 i 14/15) tu ulogu preuzima Branka Arsić. Ostatak uredništva činile su Branka Arsić, Zorica Mršević, Žarana Papić, a u poslednjem dvobroju redakciji se priključila i Tatjana Rosić-Ilić. *Ženske studije* su prvenstveno časopis za feminističku teoriju i tematski pokrivaju

„različite oblasti, pre svega istoriju i teoriju ženskog pokreta, različite struje u feminističkoj teoriji, sociologiju i antropologiju pola/roda, pravnu problematiku, književnu teoriju, ali i opštu teoriju kulture i problematiku drugih umetničkih disciplina” (*Ženske studije* 1995, 5).

Početa zamisao uredništva bila je da časopis funkcioniše kao sredstvo za delovanje u javnom prostoru, sa ciljem da izvrši pritisak na akademske strukture i otvori prostor za novu disciplinu ženskih studija (Lukić 2018, 147). Časopis je objavljivao prevode teorijskih tekstova, eseje i originalne naučne radove domaćih autorki, književne i umetničke priloge, kao i prikaze. Svaki broj imao je glavnu temu, od koje je zavisio izbor prevodnih tekstova i tematsko usmerenje naručenih radova od domaćih autorki (Lukić 2018, 149).

U periodu od 1995. do 2002. godine izašlo je petnaest brojeva od kojih su skoro svi tematski određeni. U ovom periodu u časopisu su se smenjivale sledeće teme: Politički subjekt u savremenim feminističkim teorijama (1), Fragmenti jedne moguće istorije tela (2/3), U spomen Žilu Delezu (4), Američka feministička kritika (I deo) Ginokritika: istraživanja ženske književne tradicije (5/6), Rod i prikazivanje (7), Feministička teorija filma (8/9), Potpisi Pegi Kamuf (10), Antropologija razlike – Rada Iveković (11/12 I), Dekonstrukcija i feminizam (11/12 II), Mišel Fuko: Politika, filozofija, kultura (13 I), Karen Ofen: Istorija feminizma (13 II), Čarls Šepardson: etika ženske ljubavi 14/15 (I), Savremena ženska književnost koju su pisale žene 14/15 (II).

Vremenska distanca između osnivanja Društva i Centra je veoma mala; Društvo za feminističku analizu AnA osnovano je u Bukureštu 1993. godine, svega godinu dana nakon osnivanja Centra za ženske studije u Beogradu (1992). Obe organizacije predstavljaju inicijative koje su postavile temelje u oblasti feminističke teorije i aktivizma. Od samog osnivanja, glavna misija Centra i Društva usmerena je ka institucionalizaciji studija roda. Časopis *Ženske studije* služio je, između ostalog, kao sredstvo pomoću koga se gradi i proizvodi znanje koje treba da bude pokazatelj ozbiljnog akademskog utemeljenja studija roda. U skladu s tim, u časopisu *Ženske studije* u velikoj meri su zastupljeni prevodi tekstova poznatih feminističkih teoretičarki, dok su originalni radovi „domaćih” feminističkih teoretičarki manje zastupljeni (cf. Lončarević 2018, 191–194). Iako je Društvo, poput Centra, imalo za cilj da studije roda i feministička teorija postanu deo univerzitetske nastave, časopis *Analize* je primarno objavljivao eseje i originalne tekstove rumunskih autorki. Drugim rečima, *Ženske studije* su težile da postanu feministička čitanka teorijskih i kritičkih tekstova, odnosno alat za nastavu, kako neformalnu tako i u daljoj budućnosti formalnu, dok je časopis *Analize* u prvom periodu izlaženja bio fokusiran na lično iskustvo žena i samopoimanje.

GENERO: ČASOPIS ZA FEMINISTIČKU TEORIJU (PERIOD 2002–2008)

Godine 2002. uredničkim odlukama menja se naslov časopisa, izgled i izdavačka politika; drugim rečima, on postaje novi časopis Centra za ženske studije. Novi naslov časopisa je *Genero*, dok se podnaslov menjao: prvih 11 brojeva časopisa imalo je podnaslov *časopis za feminističku teoriju*, a potom *časopis za feminističku teoriju i studije kulture*. *Genero* počinje sa izlaženjem u kontekstu „kada su temelji feminističke teorije i, delom, feminističkog obrazovanja već postavljeni” (Lončarević 2018, 195). Godine 2003. osnovan je Centar za rodne studije Univerziteta u Novom Sadu, zatim 2006. godine osnovane su master i doktorske akademske studije roda Univerziteta u Novom Sadu. Master program iz studija roda (kojem je prethodio magistarski program) osnovan je na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu 2006. godine.

Glavna urednica *Genera* u periodu od 2002. do 2007/2008. godine bila je Biljana Dojčinović. Uredništvo *Genera* zadržava ambiciju da se časopis održi i profiliše kao akademski. Biljana Dojčinović i njena zamenica Jelisaveta Blagojević ukazuju na to da je časopis orijentisan ka „doprinosa domaćih i autora/autorki iz regiona”, kao i da je časopis „zainteresovan da postane forum na kom se može raspravljati o različitim problemima teorije roda u regionu” (Lončarević 2013, 146). Takođe, jedan od ciljeva časopisa jeste da postane platforma na kojoj će studentkinje i studenti objavljivati svoje radove, odnosno primarna ciljna grupa časopisa postaju mlade generacije (ibid., 145).

Od 2002. do 2007. svaki broj *Genera* ima poseban vizuelni identitet i izražava snažan alternativni i kreativni impuls, a dizajn potpisuju različite umetnice koje je birala Snežana Škundrić, zadužena za dizajn časopisa. Do 2008. godine, časopis je uglavnom izlazio u formi jednog dvobroja godišnje, izuzev 2002. i 2004. godine, kada je objavljen po jedan broj. Časopis u najvećoj meri objavljuje naučne radove autorki/autora. Prevodi su manje zastupljeni ili ih u pojedinim brojevima nema (brojevi 8–9/2006, 10–11/2007 i 12/2008), a uredništvo prepoznaje prikaze novije feminističke literature kao važan segment časopisa. Povlačenje glavne urednice 2008. godine i loša finansijska situacija u Centru, doprineli su da časopis *Genero* ne izlazi u periodu od 2008. do 2011. godine (cf. Lončarević 2018, 197–198).

GENERO: ČASOPIS ZA FEMINISTIČKU TEORIJU I STUDIJE KULTURE (PERIOD 2008–)

Iako *Genero* ne izlazi u periodu od 2008. do 2011. godine, Katarina Lončarević, najpre zamenica glavne urednice, a od 2017. godine glavna urednica časopisa pripremila je i objavila četiri broja časopisa i time obezbedila kontinuitet izlaženja časopisa (Lončarević 2018, 199). U drugom periodu izlaženja dolazi do jasne konkretizacije plana, prisutnog već u radu prvog uredništva, a to je da *Genero* stekne status *naučnog časopisa*. U skladu sa tim, uredništvo *Genera* „donosi odluku o promeni dizajna, formatu časopisa, novom podnaslovu, ali i druge odluke koje se tiču prilagođavanja časopisa zahtevima iz Akta Ministarstva nauke” (Lončarević 2018, 198). Jedna od značajnih promena u uređivačkoj politici tokom drugog perioda izlaženja

jeste isticanje važnosti odeljka „Prikazi”, uz istovremeno smanjenje broja temata (Lončarević 2018, 200–201). Ova promena može se tumačiti kao specifičan uredničko-feministički gest usmeren ka prepoznavanju, čitanju i vrednovanju feminističke literature, ali i kao otvaranje prostora studentkinjama i studentima da objave svoje prve tekstove.

Od 2011. časopis ima ujednačen i standardizovan dizajn, udžbenički format i novi podnaslov „časopis za feminističku teoriju i studije kulture”. Ova promena podnaslova proizilazi iz saradnje sa predavačicama sa programa Teorije kulture na Fakultetu političkih nauka i želje da se i istraživačicama i istraživačima, kao i studentkinjama i studentima iz oblasti teorije kulture omogući objavljivanje radova u *Generu* (Lončarević 2018, 199). Važna promena za status časopisa u naučnoj zajednici desila se od broja 16/2012, kada je Fakultet političkih nauka postao glavni izdavač, a Centar za ženske studije suizdavač časopisa. Počev od 2021. godine izdavač *Genera* je isključivo Fakultet političkih nauka. U skladu sa zahtevima iz Akta o uređivanju naučnih časopisa, *Genero* poseduje strogu i uvek istu strukturu, koju čine „Studije i članci”, „Prikazi”, „Temat” (ako postoji tematska celina u tom broju), kao i po potrebi „In memoriam”. Od 2013. godine *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture* nalazi se na listi naučnih časopisa Ministarstva nauke.

KLJUČNI PROBLEMI I TEME

U ovom delu rada razmatraju se ključni problemi i teme u drugom periodu izlaženja časopisa *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* (period 2013–) i celom periodu izlaženja časopisa *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture* (period 2002–).

U časopisu *Analize* dominantne teme usmerene su ka preispitivanju savremenih feminističkih teorija i praksi, poput tema o islamskom feminizmu, o odnosu feminističkih praksi i vizuelnih umetnosti, kao i odnosu nevladinih organizacija i feminističkih pokreta. U okviru ove oblasti razmatraju se teme vezane za žensko telo, majčinstvo i negovateljski rad u postkomunističkim društvima. Tematska orijentisanost časopisa je pre svega usmerena na rodnu perspektivu u istraživanjima. U tom smislu, časopis istražuje rodnu dimenziju urbanog prostora, političke participacije i repres-

entacije, ženske stručnosti u međunarodnim odnosima i globalnoj politici, rodnu analizu predstavljanja Romkinja i Roma te odnos roda i tela u dečjoj književnosti. U fokusu časopisa nalaze se i radovi o rodnim konstruktima i ulogama u komunističkom i postkomunističkom periodu u zemljama Centralne i Istočne Evrope, etičkoj, političkoj i pravnoj implikaciji surogat-majčinstva u istočnoevropskom kontekstu, kao i radovi o *gender mainstreaming*-u u savremenim društvenim praksama. U časopisu su zastupljene i teme o različitim oblicima ljubavi u savremenom kontekstu, LGBT pravima u Centralnoj i Istočnoj Evropi i interdisciplinarnom proučavanju muškaraca i muškosti.

Ključne teme u prvom periodu izlaženja časopisa *Genero: časopis za feminističku teoriju* (2002–2008) obuhvataju feminističku teoriju i kritiku, feministička istraživanja, kao i kvir teoriju. Heterogeni tematski fokus obuhvata ulogu i predstavljanje žena u medijima, nauci, obrazovanju, zatim intelektualne biografije žena, partnerske i porodične odnose. Posebno mesto zauzima teorija roda odnosno feministička teorija u najširem smislu. U tom okviru, časopis pokriva teme o rodnoj dimenziji u tumačenju književnosti, teme vezane za umetnosti (film, fotografija, performans, slikarstvo, digitalna umetnost), žensko telo i rodnu diskriminaciju. Zatim, u časopisu su zastupljeni teme o politikama prevođenja, kao i o političkoj odgovornosti i politikama sećanja.

Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture u drugom periodu izlaženja značajno proširuje tematsko područje i metodološko polje. Dominantne teme u ovom periodu jesu feministička teorija, studije roda, ginokritika, rodni identiteti i maskulinitet, kvir teorija, žensko pitanje, intelektualne biografije, transnacionalni fenomen *nove žene*. Zatim, teme vezane za domaći društveno-politički kontekst, poput društvene uloge i položaja žena u Jugoslaviji, socijalističke rodne politike i teme vezane za postsocijalistički kontekst. Časopis obuhvata brojne radove iz oblasti književnosti i kulture, uključujući istraživanja vezana za popularnu kulturu, video igre, hibridnu umetnost, muziku, film, grafički roman, performans, *body art*, hepening, muzeologiju i ženske umetničke prakse. Takođe, zastupljeni su tekstovi iz oblasti savremene političke teorije, teme o rodno zasnovanom nasilju i nasilju prema ženama, politikama rodne ravnopravnosti, rodnoj nejednakosti, političkom predstavljanju žena, kao i o obrazovnim politikama. U časopisu

se nalaze i teme vezane za telo i telesnost, reproduktivna prava, majčinstvo, surogat majčinstvo, politike porodice i seksualnost. *Genero* u drugom periodu izlaženja donosi interdisciplinarnе radove iz oblasti sociolingvistike, psihoanalitičke teorije, psihoterapije, antropoloških studija i studija periodike. Na kraju, prisutne su teme o pomagačkim profesijama i društvenoj konstrukciji ženske brige.

Problemsko poređenje sadržaja časopisa *Analize* i *Genero* pokazuje da se oba časopisa bave feminističkom teorijom, studijama roda, položajem žena u društvu, telom i seksualnošću, majčinstvom, političkom participacijom i reprezentacijom žena, kao i rodnom dimenzijom negovateljskog rada. Ključni problemi i teme specifični za časopis *Analize* imaju snažan fokus na rumunski kontekst, stoga se u časopisu nalaze teme islamskog feminizma, romske reprezentacije i surogat majčinstva. Osim što su teme uslovljene kontekstom, raznovrsnost sadržaja proističe i iz tematske organizacije časopisa.

Kada je reč o časopisu *Analize*, neophodno je imati u vidu da ga izdaje nevladina organizacija, Društvo za feminističku analizu AnA. Ovaj podatak, između ostalog, objašnjava i zašto su svi brojevi časopisa tematski. Za izdavače iz nevladinog sektora svaka nova godina predstavlja novi izazov u pogledu obezbeđivanja finansijskih sredstava, a donatori uglavnom očekuju jasne, prepoznatljive i konkretne rezultate. Stoga se tematski brojevi nameću kao logično rešenje za časopise čiji je izdavač nevladina organizacija. Finansijska podrška Društva odvijala se po principu korišćenja „magične sintagme” tokom pisanja projekata, odnosno integrisanja prioriternih tema donatora, o čemu detaljno piše Laura Grinberg u zborniku *Theorizing NGOs: States, Feminisms, and Neoliberalism*. Autorka navodi da su programi Društva u početnoj fazi bili usmereni ka oblasti „prava žena”, nakon čega se, u skladu sa promenama u donatorskim prioritetima, na listi ključnih pojmova pojavljuju „rod”, „održivi razvoj” i „usvajanje pravnih tekovina EU” (*acquis communautaire*) (Grünberg 2014, 258). Dalje se ističe da su projekti usmereni ka Romkinjama postali sve zastupljeniji, dok je „gender mainstreaming” vremenom postao glavni kriterijum za obezbeđivanje finansijskih sredstava (Grünberg 2014, 258). Pored toga, među ostalim relevantnim konceptima izdvajaju se „govor mržnje, trgovina ženama, prava seksualnih manjina, interseksionalnost roda ili rod kao transverzalna tema unutar projekata” (Grünberg 2014, 258). Poređenjem ključnih tema i problema zastupljenih

u časopisu *Analyze – Journal of Gender and Feminist Studies* (2013–) sa ključnim rečima i konceptima koje u rumunskom kontekstu nameće donatorska zajednica, uočava se jasna podudarnost. Iz tog ugla može se tumačiti korespondencija tematske i problemske orijentisanosti časopisa i projekata njegovog izdavača, Društva za feminističku analizu AnA. Drugim rečima, uočava se direktna veza između sadržaja feminističkog časopisa i nevladine organizacije koja ga izdaje.

Genero, s druge strane, ne objavljuje toliko tematskih brojeva, naročito od 2012. godine, kada izdavač časopisa postaje Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Budući da izdavačka politika časopisa nije uslovljena finansijskim sredstvima donatora, časopis u drugom periodu izlaženja pokriva izrazito široko i razgranato tematsko i metodološko polje istraživanja. Dodatnu raznovrsnost sadržaja donosi i objavljivanje radova studentkinja i studenata iz oblasti književnosti, teorije kulture, studija roda, periodičkih studija itd. Časopis donosi i teme vezane za rodne politike u socijalističkom i postsocijalističkom kontekstu, uslovljene društvenim i istorijskim okolnostima u kojima se časopis konstituisao. Učestalost tema kao što su rodno zasnovano nasilje i nasilje prema ženama, rodna nejednakost i politička reprezentacija žena može se tumačiti kao pokazatelj zastupljenosti ovih problema u našem društvu, pri čemu ova pitanja u velikoj meri ostaju zanemarena i neadekvatno rešavana u institucionalnim okvirima.

ZAKLJUČAK

Promene koje su se tokom približno tri decenije odvijale u časopisima *Analyze – Journal of Gender and Feminist Studies* (2013–2025) i *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture* (2002–2024) mogu se dovesti u vezu kako sa uredničkim politikama i odlukama, tako i sa širim društvenim promenama, uključujući i one u okviru sistema visokog obrazovanja. Ne-profitne nevladine organizacije, Rumunsko Društvo za feminističku analizu AnA i beogradski Centar za ženske studije, predstavljale su ključna uporišta u izgradnji i proizvodnji feminističkog znanja, čime su postavile temelje za uvođenje studija roda u visokoškolske obrazovne programe. Pregled sadržaja časopisa *Ženske studije* (1995–2002) i prvog perioda izlaženja časopisa *AnaLize: The Journal for Feminist Studies* (1998–2002), koje su izdavali Cen-

tar, odnosno Društvo, ukazuje na podudarnosti u zajedničkom tematskom usmerenju ka utemeljenju i proizvodnji feminističkih znanja. *Ženske studije* su feminističko znanje konstituisale sistematično i planski, dok je *AnaLize* bio sredstvo putem koga se uspostavljao posrednički odnos između feminističkih znanja koja su se postupno oblikovala unutar institucija, s jedne strane, i projekata realizovanih u okviru samog Društva, s druge. Časopisi *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* (2013–2025) i *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture* (2002–2024) izlaze u znatno izmenjenom kontekstu feminističkih studija i studija roda u visokom obrazovanju. U tom periodu već su uspostavljeni master i doktorski programi iz feminističkih studija i studija roda, što se odražava i na promene u koncepcijama časopisa. Uredničke politike u prvom periodu izlaženja časopisa *Genero: časopis za feminističku teoriju* (2002–2008) bile su usmerene na feminističku teoriju i studije roda, kao i na profilisanje časopisa kao akademskog. U tom smislu, smanjuje se broj prevoda afirmisanih feminističkih teoretičarki, dok se teži objavljivanju većeg broja originalnih naučnih radova. Dugoročni cilj časopisa *Genero*, sticanje statusa naučnog časopisa i posredno jačanje pozicije ženskih studija i studija roda kao akademskih disciplina, ostvaren je u drugom periodu njegovog izlaženja. Shodno tome, *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture* (period 2008–) oblikovan je tako da zadovoljava sve kriterijume potrebne da bi se uvrstio, zadržao i napredovao na listi naučnih časopisa Ministarstva nauke. Jedna od ključnih promena koja je uticala na status časopisa u naučnoj zajednici, a po kojoj se časopis *Genero* razlikuje od časopisa *Analize*, bila je ispunjenje uslova iz Akta o uređivanju naučnih časopisa, prema kojem izdavači naučnih časopisa moraju biti naučno-istraživačke organizacije ili naučna i stručna udruženja. Komparativna analiza časopisa *Genero* i *Analize* (2013–) ukazala je na razlike u tematskim orijentacijama časopisa koje proističu iz odnosa feminističkih časopisa i institucionalnog statusa njihovih izdavača. Pored promena u visokom obrazovanju, odnosno uvođenja ženskih studija, studija roda i feminističke teorije na univerzitete, sadržaj i tematski fokus ovih časopisa određen je, između ostalog, i društveno-političkim okolnostima u Rumuniji i Srbiji. Rumunija je skoro dve decenije članica Evropske unije, što je značajno uticalo na zakonsku i političku situaciju ove zemlje. Međutim, sadržaj časopisa *Analize* svedoči da pojedine strategije Evropske unije

ostaju samo formalno usvojene, fokusirane na usklađivanje sa evropskim standardima, a da ne odražavaju stvarne društvene promene. U tom smislu, časopis *Analize* ima i važnu ulogu u feminističkoj i šire društvenoj kritici. S obzirom na to da i uređivačka politika časopisa *Genero* nastoji da održi snažnu vezu sa feminističkom zajednicom i pokretom, feministička teorija i kritika na stranicama ovog časopisa osvetljava sistemske probleme u društvu, koji su posledica političke krize u kojoj se Srbija nalazi.

LITERATURA

- Bucur, Maria. 2021. „Gender Analysis and Gender Ideology: Gender Studies in Romania.” *Studia Politica. Romanian Political Science Review* 21 (2): 385–407.
- Dojčinović, Biljana. 1998. „Centar za ženske studije.” U *Ka vidljivoj ženskoj istoriji: ženski pokret u Beogradu 90-ih*, uredila Marina Blagojević, 207–221. Beograd: Centar za ženske studije i komunikaciju.
- Centar za ženske studije. 2002. *Centar za ženske studije/Belgrade Women’s Studies Center: 1992–2002*. Beograd: Centar za ženske studije.
- Centar za ženske studije. 2012. *Centar za ženske studije/Center for Women’s Studies: 1992–2012*. Beograd: Centar za ženske studije.
- Gal, Susan, and Gail Kligman. 2012. *The Politics of Gender after Socialism: A Comparative-Historical Essay*. Princeton: Princeton University Press. doi: 10.1515/9781400843008
- Grünberg, Laura. 2008. *biONGgrafie. Istoria trăită a unui ONG de femei*. București: Polirom.
- Grünberg, Laura. 2013. „Editorial. Virtual Rebranding of a Journal – A (New) Tool for Dialogue and Change.” *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* 15 (1): 1–3. https://www.analize-journal.ro/wp-content/uploads/issues/numarul_1/editorial_laura_grunberg.rev_.pdf
- Grünberg, Laura. 2014. „Lived Feminism(s) in Postcommunist Romania.” In *Theorizing NGOs: States, Feminisms, and Neoliberalism*, edited by Victoria Bernal and Inderpal Grewal, 248–266. Durham, NC: Duke University Press.
- Kligman, Gail. 1992. „Abortion and International Adoption in Post-Ceausescu Romania.” *Feminist Studies* 18 (2): 405–419. doi: 10.2307/3178237

- Lončarević, Katarina. 2013. „Šta se događa kada se sretnu feminizam i izdavaštvo? – Centar za ženske studije i njegova izdavačka delatnost.” U *Feminističke kritičke intervencije: pogled na naslijeđe, dekoloniziranje, prelaženje*, uredile Biljana Kašić, Jelena Petrović, Sandra Prleđa i Svetlana Slapšak, 142–149. Zagreb: Centar za ženske studije.
- Lončarević, Katarina. 2018. „Stvaranje prostora za feminističku teoriju u naučnoj periodici u Srbiji: časopisi ‘Ženske studije’ i ‘Genero’.” U *Feministički časopisi u Srbiji: teorija, aktivizam i umetničke prakse u 1990-im i 2000-im*, uredile Biljana Dojčinović i Ana Kolarić, 185–206. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Lukić, Jasmina. 2018. „Ženske/rodne studije i problemi disciplinizacije: uloga časopisa.” U *Feministički časopisi u Srbiji: teorija, aktivizam i umetničke prakse u 1990-im i 2000-im*, uredile Biljana Dojčinović i Ana Kolarić, 143–164. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Ženske studije. 1995. „Reč uredništva.” *Ženske studije* 1: 5–6.

IZVORI

- Analize – Journal of Gender and Feminist Studies. n.d. *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies*. Accessed February 5, 2026. <https://www.analize-journal.ro/>
- Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture. n.d. *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture*. Accessed February 5, 2026. <https://www.cceol.com/search/journal-detail?id=833>
<https://generojournal.org/casopis.html>
- Ženske studije: časopis za feminističku teoriju. n.d. *Ženske studije: časopis za feminističku teoriju*. Accessed February 5, 2026. <https://www.cceol.com/search/journal-detail?id=2717>

Primljeno/Received: 12.11.2025.

Izmenjeno/Changed: 20.12.2025.

Prihvaćeno/Accepted: 29.12.2025.

Editorial and Publishing Policies in Feminist Journals: A Comparative Analysis of the Journals *Analize* and *Genero*

Emilija LJUTIĆ

University of Belgrade, Faculty of Philology

Summary: The paper presents a comparative analysis of two feminist journals: *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* (2013–) and *Genero: časopis za feminističku teoriju i studije kulture* (*Genero: journal of feminist theory and cultural studies*) (2002–), to explore the relationship between feminist journals and their institutional frameworks, primarily non-governmental organizations and universities. The study also examines the dominant thematic and problem-oriented content in these journals, as well as the circumstances that have contributed to their differentiation. The first part of the paper outlines the contexts in which feminist-theoretical activities emerged in Serbia and Romania. The second part presents the main characteristics of the Romanian Society for Feminist Analyses (AnA) (*Societatea de Analize Feministe AnA*), as well as both publication periods of *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies*. This is followed by an overview of the main features of the Center for Women's Studies (Centar za ženske studije) in Belgrade, including a brief account of the key attributes of *Ženske studije: časopis za feminističku teoriju* (*Women's Studies: A Journal of Feminist Theory*) (1995–2002), and the characteristics of *Genero: journal of feminist theory and cultural studies* (2002–). The central part of the paper consists of a problem-oriented content analysis of *Analize – Journal of Gender and Feminist Studies* (2013–) and *Genero: Journal of Feminist Theory and Cultural Studies* (2002–). The conclusion highlights the relationship between changes in the thematic and editorial policies of both journals and broader transformations in higher education and the social context.

Keywords: *Genero* journal, *Analize* journal, feminist periodicals, gender studies, non-formal education, higher education

ORCID:

Emilija Ljutić

<https://orcid.org/0009-0003-5455-6776>